

KOP SAVUNMASINA AİT BAZI BELGELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF SOME DOCUMENTS FOR COP DEFENSE

Neslihan BOLAT BOZASLAN*

Geliş Tarihi/Received:09.11.2019

Kabul Tarihi/Accepted:30.12.2019

BOZASLAN, Neslihan BOLAT, (2020), "Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi", Belgi Dergisi, C.2, S.19, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2020/1, ss. 1962-1976.

Öz

Kafkas Cephesi'nde önemli muharebe sahalarından biri de Kop savunmasıdır. Öyle ki Fevzi Çakmak Kop savunmasını İkinci Plevne Zaferi olarak nitelendirmektedir. Çok çetin mücadelelere sahne olan bu muharebelerde Rus kuvvetleri karşısında Türk kuvvetleri kahramanca mücadele etmiştir. Bu mücadele esnasında bölgede bulunan 3. Orduya bağlı kuvvetler önemli kayıplar vermiştir. Bu kayıplar ordunun resmi kayıtlarına yansımıştır. Bu resmi kayıtlarda özel işaret ve renklendirmelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmamızda, Genelkurmay ATASE Arşivi'nden alınan belgeler ışığında, ordunun yazışmalarına yansıdığı şekliyle özel işaretlerle 89. Alayın komuta kademesine ait kayıtlar incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Birinci Dünya Savaşı, Kafkas Cephesi, Kop Savunması, 89. Alay.*

Abstract

One of the important battlefields on the Caucasian Front is the Kop defense. As a matter of fact, Fevzi Çakmak describes Kop's defense as the Second Plevna Victory. In these battles, the Turkish forces fought heroically against the Russian forces. During this struggle, the forces of the 3rd Army in the region suffered significant losses. These losses were reflected in the official records of the army. It has been determined that special signs and colorings are used in these official records. In our study, the records of the command level of the 89th Regiment attached were examined and evaluated with special signs as reflected in the correspondence of the army in the light of the documents obtained from the General Staff ATASE Archive.

Keywords: *WWI, Caucas front, Kop Defense, 89. Regiment.*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı öncesi Osmanlı Devleti, Almanya ile ittifak anlaşması yaparak olası bir savaşta birlikte hareket etme kararı almıştı¹. Bu kapsamda hazırlanan sefer planına göre Osmanlı Devleti'nin doğu cephesinde Ruslara karşı mücadele etmesi ön görülmekteydi. Böylelikle hem Alman ordusunun yükü hafiflemiş olacak² hem de stratejik açıdan önemli

*Öğr. Gör. Dr. Gaziantep Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, bolat@gantep.edu.tr, (orcid.org/0000-0003-3345-356X)

1 Mustafa Arıkan, "Ağabey ve Kardeşi -Hayat Çizgisi Savaştan Geçen İki Medreseli", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 385-410, 100. Yıl, s.385.

2 Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, İmge Kitabevi, Ankara Ekim 2015, s. 368.

olan müstahkem mevkiiler kontrol altında tutulacaktı³. Osmanlı Devleti'nin bu cepheden beklentisi ise; toprak kayıplarına son vermek, Boğazları ve Doğu Anadolu'yu elinde tutmak, Arap Yarımadası ve Süveyş Kanalı'ndaki nüfuzunu korumak, İslam âlemindeki liderliğini sürdürmek ve İran'da, Azerbaycan'da ve Türkistan'da bulunan Türkleri birleştirmektir⁴.

Almanya'nın Rus kuvvetlerini Osmanlı Devleti üzerine çekerek kendi yükünü hafifletme stratejisi, 29 Ekim 1914 tarihinde Osmanlı Devleti'nin Rus limanlarını bombalamasıyla fiilen hayata geçmiştir⁵. Rusların da bu saldırı karşısında kayıtsız kalmayıp General Berchman komutasında 2 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı-Rus sınırını geçerek saldırıya geçmesi ile birlikte Kafkas Cephesi'nde muharebeler başlamıştır⁶. Kafkas Cephesi, kuzeyde Kafkas Dağları ve Karadeniz, doğuda Hazar Denizi, güneyde Güney Azerbaycan, Van Gölü'nün güneyi-Mardin-Urca hattı ile batıda Fırat Nehri-Malatya-Sivas-Samsun çevresi içinde kalan sahayı kapsamaktadır. Savaşın başlangıcında Osmanlı Ordusu'nun genelde ve özelde Kafkas Cephesi'nde teşkilatlanması ve konuşlanması şu şekildeydi:

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Balkan savaşlarında uygulanan 1910 tarihli Osmanlı ordusunun teşkilatlanma nizamnamesine göre düzenlenen ordu teşkilatı, bu savaşta uğranılan yenilgiden alınan derslere göre yeniden düzenlenmiştir. Buna göre⁷: Türk Kara Ordusu, Harbiye Nezaretine bağlı dört ordu müfettişliği halinde biri bağımsız olmak üzere 13 Piyade Kolordusu, 38 Piyade Tümeni (ikisi bağımsız) dört süvari tümeninden teşekkül ediyordu. Barış konusu:⁸

1. Ordu Müfettişliği: İstanbul'da

1. Kolordu: İstanbul'da
2. Kolordu: Edirne'de
3. Kolordu: Tekirdağ'da
4. Kolordu: İzmir'de
5. Kolordu: Ankara'da

1. Ordu Müfettişliği: Şam'da

6. Kolordu: Halep'te

2. Ordu Müfettişliği: Erzincan'da

9. Kolordu: Erzurum'da

3 Cemal Akbay, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara 1991, s. 212, Neslihan Bolat Bozarıslan, *Birinci Dünya Savaşı'nda Yemen Cephesinde Lojistik Faaliyetler*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya 2016, s. 57.

4 İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, TTK Yayınları, Ankara 2014. s.60.

5 Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK, Ankara 1987s.243.

6 Nebahat Arslan, " Birinci Dünya Harbi ve Kafkas Cephesi'nin Bayburt ve Çevresine Etkileri", *İşgalden Kurtuluşunun 100.Yılında Bayburt*, Bayburt Üniversitesi Yayınları No:21, Bayburt 2019,s.128 .

7 C. Akbay, *Türk Harbi*, s. 161.

8 C. Akbay, *Türk Harbi*, s. 163.

10. Kolordu: Erzincan'da

11. Kolordu: Elazığ'da

1. İhtiyat Süvari Tümeni: Hınıs'ta (9. Kolorduya bağlı)
2. İhtiyat Süvari Tümeni: Karaköse'de
3. İhtiyat Süvari Tümeni: Erciş'te (11. Kolordu'ya bağlı)
4. İhtiyat Süvari Tümeni: Viranşehir'de
4. Ordu Müfettişliği: Bağdat'ta

12. Kolordu: Musul'da

13. Kolordu: Bağdat'ta

Arap yarımadasındaki birlikler⁹:

7. Kolordu: San'a'da

39. Tümen: Taiz'de

40. Tümen: Hudeyde'de

Bağımsız 21. Tümen: Ebha'da

Bağımsız 22. Tümen: Mekke'de

Hicaz, Asir ve Yemen'de toplam 21.000 asker vardı¹⁰.

Savaş başladığında Osmanlı Devleti'nin Kafkas Cephesinde Ruslara karşı 3. Ordu birlikleri vardı¹¹. Bölge üç mıntıkaya ayrılmıştı. Birinci Mıntika Kumandanı, 16. Kolordu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa; İkinci Mıntika Kumandanı 10. Kolordu Kumandanı Yusuf Ziya Paşa ve Üçüncü Mıntika Kumandanı Fevzi (Çakmak) Paşa'ydı¹². 3.Ordu'ya bağlı olarak 3550 zabıt, 93.000 savaşı ve 55.100 hayvan bulunmaktaydı¹³. Rusların ise Kafkasya'da savaş başlamadan önce üç kolordu ve bir atlı tümeni, İran ve Azerbaycan'da da bir avcı tugayı ile bir kazak tümeni vardı. Savaş başlamasıyla Rusya bu kuvvetlerin üçte ikisini Alman ve Avusturya cephelerine göndermişti¹⁴.

Rus kuvvetlerinin önemli bir kısmı batı cephesine nakledilmiş olduğundan Ruslar bu cephede genel bir taarruzdan ziyade Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'de yaptığı saldırılara karşılık vermek amacıyla olduklarından, erzâk ve levazım depolarının bulunduğu

9 *Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, s. 94.

10 *Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik*, s. 164.

11 Hüsnü Özlü, "I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde 16'nci Kolordunun Harekât Planı, Muş Ve Bitlis'in İşgalden Kurtuluşu", 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu, s. 387-417, ATAM Yay., Ankara 2015, s.391.

12 Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi (BDHTH), Kafkas Cephesi 3 ncü Ordu Harekâtı*, II., Ankara, 1993, s.163.

13 Tuncaç Öğün, *Kafkas Cephesinin I.Dünya Savaşındaki Lojistik Desteği*, ATAM Yayınları, Ankara 1999, s.218.

14 Hatice Yalçın, *Harp Ceridesi (1.Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2008, s.5.

Sarıkamış'tan çok fazla uzaklaşmak niyetinde değillerdi. Ancak Osmanlı Ordusu'nun taarruzları ve elde ettiği başarılar üzerine Ruslar İngilizlerin de desteği ile Anadolu üzerine saldırıya geçtiler. Ruslar bu saldırı sırasında Anadolu'da çok ciddi direnişle karşılaşmış 3. Orduya bağlı birlikler karşısında önemli kayıplar vermiştir¹⁵.

Başkomutan Enver Paşa ise Güney Kafkasya üzerinden Rus kuvvetlerini çembere almayı planlıyordu. Bu bölgeden yapılabilecek bir taarruzun, bölgede bulunan Müslümanların da yardımı ile başarılı olacağını düşünüyor, bu suretle Rus cephesinin çökertileceğini hesap ediyordu. Yaklaşık 150.000 kişilik bir kuvvetle yapılan bu taarruz olumsuz hava koşulları ve lojistik planlamanın sağlıklı yapılamaması gibi nedenlerle başarılı olamamış ve Osmanlı Ordusunun çok sayıda kayıp vermesiyle sonuçlanmıştır. Öte yandan Ruslar, Pasinler'e ilerlemiş ve Malazgirt istikametinde ilerleyerek Diyarbakır'a doğru harekete geçmiştir¹⁶.

Kop Savunması Ve 89. Alay

Rus kuvvetleri 16 Şubat 1916 tarihinde Kafkasya'yı aşmış, Erzurum'u işgal etmişlerdir¹⁷. Rus kuvvetlerinin en büyük amacı; Doğu Anadolu'yu işgal ederek, güneyde İskenderun'dan Akdeniz'e, kuzeyden Trabzon'u aldıktan sonra kıyı şeridinden İstanbul'a ulaşmak, ayrıca Dicle-Fırat havzasından Basra Körfezine çıkmaktı¹⁸. Bu amaçla Erzurum- Trabzon güzergâhında bulunan ve önemli bir savunma noktası olan Bayburt'u ele geçirmek için Erzurum'dan sonra büyük bir kuvvetle Bayburt üzerine yürüdüler. Aşkale istikâmetinden ilerleyen Rus birliklerini, Kop Geçidi'nde ve Kop Dağlarında Türk birlikleri ve milis kuvvetler karşıladılar. Kop Dağı savunması, Bayburt il sınırları içerisindeki 2980 rakımlı Bahtlı Dağ ile 2425 rakımlı Kop Dağı bölgesinde cereyan etmiştir¹⁹. Kop Dağı stratejik açıdan önemli bir bölge olduğundan Rus kuvvetleri Mart ayından itibaren saldırılarını sıklaştırmışlardır. 17 Nisan'da Kop geçidini alarak cephenin diğer tarafında Trabzon sahillerine inmişlerdir. Diğer taraftan 2600 rakımlı tepede gönüllü kuvvetlerin yardımıyla Ruslar üç hafta kadar tutularak, Mayıs ayı başlarında geri püskürtülmüştür²⁰. Rusların geri çekilişini Fevzi Çakmak şöyle ifade etmiştir²¹:

"Enver Paşa, bir iki gün önce cepheyi denetlemeye gelmişti. III. Tümen Kumandanı Albay Bahaaddin'e nasıl hücum edeceksiniz diye sordu. Tümen Kumandanı Kop ile Bahtlı arasında yeni gelen arasından yeni gelen kuvvetlerle Bahtlı dağındaki Rus kuvvetlerinin gerisine düşeceğim dedi. Enver Paşa bu taarruz planını beğenmemişti... Albay Bahaaddin cephe gösteri taarruzu yaptı. Oldukça ilerledi. Ruslar da bu kuvvetimize karşı cephe almışlardı. Karanlıktan yararlanan tabur, Kop ile Bahtlı arasından, Dere içinden Rusların gerisine doğru yürüdü... Bahtlı dağındaki Rus taburu tam baskına uğradı ve yok oldu. Kop'taki Rus taburu ertesi gün imha edildi. Hemen hemen yarısı esir alındı... Burada

15 İbrahim Ethem Atnur, "Türklerin 1. Dünya Savaşı", İşgalden Kurtuluşunun 100.Yılında Bayburt, Bayburt Üniversitesi Yayınları No:21, Bayburt 2019, s.84.

16 Aziz Karadağ, "I. Dünya Savaşı Dönemi'nde Van'ın İşgali Ve Kurtuluşu (1915-1918)" *The Journal of Academic Social Science* Yıl: 3, Sayı: 10, Mart 2015, s. 176-192, s.180

17 İsmail Eyyüpoğlu, Bayburt Jandarma Tabur Kumandanlığı Ve Kop Dağı Savunması (Mart-Temmuz 1916), Atatürk Dergisi 5 / 2 (Aralık 2016): 1-13, s. 3.

18 Atilla Güler, "Türk Tarihinde İkinci Plevne Savunması ve Sovyet İhtilalinin Kafkas Cephesi Harekâtına Etkileri", İşgalden Kurtuluşunun 100.Yılında Bayburt, Bayburt Üniversitesi Yayınları No:21, Bayburt 2019, s.114.

19 A. Güler, a.g.m., s.115.

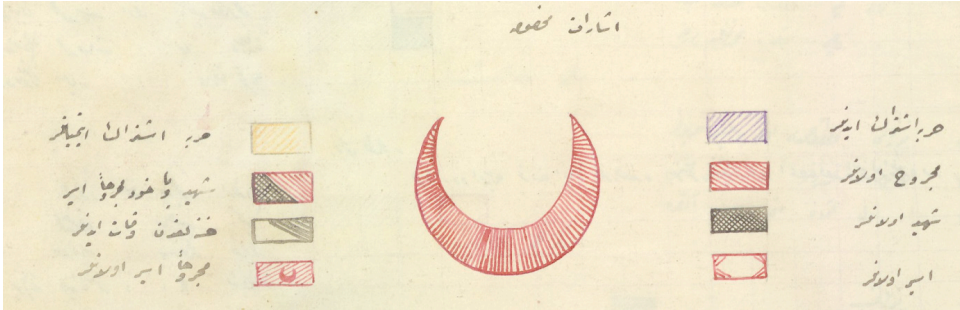
20 Fevzi Çakmak, *Büyük Harpte Şark Cephesi Harekâtı*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Tetik), İstanbul, 2010, s.318.

21 F. Çakmak, a.g.e., s.334.

Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi

araziden, yeni birlikten nasıl yararlandığı, birlik kumandanlarımızın düşmana sonuç alıcı darbeler yönelttiğini görüyoruz. Rusların, talim ve terbiyesi farklı birlikleri yan yana kullanınca uğradıkları felaketleri anlıyoruz”.

İşte bu önemli muharebede 89. Alay görev almıştır. Çalışmamızda, ordunun yazışmalarına yansıdığı şekliyle özel işaretlerle ifade edilen Kop dağları civarında konuşlanan 89. Alayın komuta kademesine ait kayıtlar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Genelkurmay ATASE arşivinden alınan belgelerde şu şekilde bir sınıflandırmanın yapıldığı görülmektedir.

İŞARETİ MAHSUS²²

Sarı: Harbe İştirak Etmeyenler

Kırmızı-Siyah: Şehit veya Mecruhen Esir

Siyah-Beyaz: Hastalıktan Vefat Edenler

Kırmızı İçinde Hilal: Mecruhen Esir Olanlar

Mavi: Harbe İştirak Edenler

Kırmızı: Mecruh Olanlar

Siyah: Şehid Olanlar

Kırmızı Beyaz: Esir Olanlar

Ordunun resmi kayıtlarında 89. Alayın tüm komuta kademesinin bilgileri ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu belgelerde kişinin rütbesi, ismi, memleketi, görev yaptığı tabur ve bölük, iştirak ettiği muharebeler ve kişinin akıbeti gibi bilgiler bulunmaktadır. Buna göre 89. Alayın komuta kademesi ile ilgili şu bilgilere ulaşılmaktadır²³.

²² Genelkurmay ATASE Arşivi, Birinci Dünya Harbi Kataloğu, Klasör 5490, Dosya H4 Fihrist 1

²³ ATASE Arşivi, Kls. 5490, Dos. H4, F. 1-1.

Kırmızı Beyaz Renk: Esir Olanlar

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler	Akibeti
11	Müftü	Mehmed Hulusi Efendi bin Hüseyin	Eğir	Birinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy Gece Hücumu, Sarıkamış	Divin Muharebesinde Esir düşmüş
22	Yüzbaşı	Hüseyin Muhsin Efendi bin Mehmed	Munzur	Birinci Tabur Dördüncü Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy Gece Hücumu, Sarıkamış, Divin	Bardız Muharebesinde esir düşmüş
33	Tabip Yüzbaşı	Ali Fıdri Efendi bin Hüseyin	Kastamonu	İkinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy Gece Hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız	Norşin Muharebesinde esir düşmüş

Belgelerde kırmızı beyaz renk esir olanları temsil etmektedir²⁴. Esir olanların biri tabip olmak üzere ikisi yüzbaşı, biri de müftü rütbesindedir. Tabloda iştirak edilmiş olunan muharebelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Bu durum bölgede yaşanan savaşın şiddeti hakkında fikir vermektedir. Yine esir düşenlerin arasında din görevlilerinin olması ordunun manevi yönünün güçlü olduğunu ve askerinin bu yönünün desteklenmeye çalışıldığını göstermektedir. Ayrıca subayların doğum yerlerinin çok farklı coğrafyalardan oluşu orduya bakış açısını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Kırmızı Renk: Mecruh Olanlar

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler	Akibeti
1	Mülazım-ı evvel	Mehmed Mithat Efendi bin Mehmet	Balan	Birinci tabur Birinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla	Yeniköy Gece Hücumunda yaralanmış
2	Mülazım-ı evvel	Fazlı Efendi bin Mehmed	Edirne	İkinci Tabur Altıncı Bölük	Orucuk, Arduş, Sivri gediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh dağı	Kale boğazı muharebesinde yaralanmış
3	Mülazım-ı sani	Taha Efendi bin Mehmed	-	İkinci Tabur Dokuzuncu Bölük	Kale boğazı, Tuzla, Yeniköy Gece Hücumu, Sarıkamış	Divin muharebesinde yaralanmış

24 ATASE Arşivi, Kls. 5490, Dos. H4, F. 1-1-1a

Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi

4	Yüzbaşı	Süleyman Fehim Efendi bin Gaffar	Harput	İkinci Tabur on ikinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy Gece Hücumu, Sarıkamış	Sarıkamış muharebesinde yaralanmış
5	Zabit Vekili	Ahmed Cemil Efendi bin Receb	Boyabad	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk	Orucuk muharebesinde yaralanmış
6	Yüzbaşı	Zülfikar Efendi bin Hacıali	Harput	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe	2800 Kuzeh dağı muharebesinde yaralanmış
7	Zabit Vekili	Mustafa İsmet Efendi bin Mehmed Ferdi	Dersaadet	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe	2800 Kuzeh dağı muharebesinde yaralanmış
8	Zabit Vekili	Receb Efendi bin Mehmed	Konya	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği	2800 Kuzeh dağı muharebesinde yaralanmış

Tabloda Kırmızı renk mecruh olanları göstermektedir²⁵. Yaralananların önemli bir kısmının makineli tüfenk bölüğünden olması dikkat çekmektedir. Yaralananların ikisinin mülazım-ı evvel, birinin mülazım-ı sani, yine ikisinin yüzbaşı, üç tanesinin ise zabit vekili rütbesinden olduğu görülmektedir. Özellikle 2800 Kuzeh Dağı muharebesinde yaralananların çokluğu dikkat çekmektedir.

Kırmızı Siyah Renk: Şehit Veya Mecruhen Esir Olanlar

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler	Akibeti
1	Yaver-i Mülazım-ı sani	Lütfi Efendi bin Kamil	Van	Birinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu	Sarıkamış muharebesinde şehid yada Mecruhen esir
2	Mülazım-ı sani	Mehmed Fevad Efendi bin Hüseyin Temur	-	Üçüncü Tabur Onuncu Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin	Bardız muharebesinde şehid yada Mecruhen esir
3	Mülazım-ı sani	Mehmed Said Efendi bin Mehmed Kamil	Şam	Üçüncü Tabur On ikinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin	Divin muharebesinde şehid yada Mecruhen esir
4	Mülazım-ı sani	Muhyiddin Efendi bin Mehmed	Kütahya	Makineli Tüfenk Bölüğü	Sarıkamış	Sarıkamış Muharelerinde Mecruhen esir

25 ATASE Arşivi, Kls. 5490, Dos. H4, F. 1a

Tabloda kırmızı-siyah renk şehid veya yaralı olarak esir düşenleri göstermektedir. Bu ifadenin kullanılma amacının bu tabloda bulunan subayların akıbetlerinin net olarak tespit edilememiş olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Zira şehid olanlar siyah renkli işaretler kısmında verilmiştir. Tabloda bulunan subayların üçünün mülazım-ı sani olduğu birinin de yaver olduğu, bunlardan ikisinin Sarıkamış muharebelerinde yaralandığı görülmektedir.

Mavi Renk: Harbe İştirak Edenler

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler
1	Yüzbaşı	İsmail Hakkı Efendi bin Muvas	Üsküdar	Birinci Tabur Birinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe,2800 Kuzeh Dağı
2	Mülazım-ı evvel	Ahmed Efendi bin Bekir	Kelkit	Birinci Tabur Birinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe,2800 Kuzeh Dağı
3	Yüzbaşı	Tarık Efendi bin İsmet	Adana	Birinci Tabur İkinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Orucuk, Arduş, Sivrigediği
4	Yüzbaşı	Mehmed Emin Efendi bin Şükrü	Aksaray	Birinci Tabur Üçüncü Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Orucuk
5	Mülazım-ı evvel	Ali Nuri Efendi bin Hüseyin	Yanya	Birinci Tabur Üçüncü Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Orucuk, Arduş, Sivrigediği
6	Mülazım-ı sani	İbrahim Efendi bin Yakub	-	Birinci Tabur Üçüncü Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe,2800 Kuzeh Dağı
7	Mülazım-ı sani	Mehmed Nuri Efendi bin Hakkı	Dersaadet	Birinci Tabur Üçüncü Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe
8	Binbaşı	Mehmed Fuad Efendi bin Ali	Erzurum	İkinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Bardız, Norşin,Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe,2800 Kuzeh Dağı

Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi

9	Yaver	Mehmed Hamdi Efendi bin Ali	Tekirdağ	İkinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk,
10	İmam	İsmail İrfan Efendi bin Ahmed		İkinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe
11	Yüzbaşı	Aziz İrfan Efendi bin Salih	Erzincan	İkinci Tabur Beşinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız
12	Mülazım-ı evvel	Mirza Efendi bin Abdullah	Sivas	İkinci Tabur Beşinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin
13	Mülazım-ı sani	Mehmed Şükrü Efendi bin Ahmed Murtaza	Dersaadet	İkinci Tabur Beşinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
14	Yüzbaşı	Mustafa Efendi bin Abdalcabbar	Firuzaga	İkinci Tabur Altıncı Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
15	Mülazım-ı sani	Ali ağa bin Mustafa		İkinci Tabur Altıncı Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
16	Mülazım-ı sani	Naci Efendi bin Mehmed Tuncer	Burgaz	İkinci Tabur Altıncı Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
17	Yüzbaşı	Mustafa Hamdi Efendi bin Hüseyin	Harput	İkinci Tabur Yedinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
18	Mülazım-ı evvel	Mehmed(...) Efendi bin Halis Nail	Üsküdar	İkinci Tabur Yedinci Bölük	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı

19	Mülazım-ı evvel	Osman ağa Bin Hüseyin	Ankara	İkinci Tabur Yedinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
20	Tabip Yüzbaşı	Mustafa Efendi bin Mehmed	Başkale	Üçüncü Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, , Divin, Bardız
21	Yüzbaşı	Ahmed Hamdi Efendi bin Abdullah		Üçüncü Tabur Dokuzuncu Bölük	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
22	Mülazım-ı sani	Mehmed Efendi bin Ahmed	Deraliye	Üçüncü Tabur Onuncu Bölük	Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği
23	Mülazım-ı sani	Nazım Efendi bin Abdülkadir	Erzincan	Üçüncü Tabur Onbirinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
24	Mülazım-ı sani	(...) Efendi bin Mehmed	Sivas	Üçüncü Tabur Onbirinci Bölük	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe
25	Mülazım-ı evvel	Mehmed Şaban Efendi bin Hacı İsmail Hakkı	Hınıs	Üçüncü Tabur Onikinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu
26	Kumandan Vekili Binbaşı	Nureddin Temel Efendi bin Mustafa	Trabzon	Makineli Tüfenk Bölüğü	Kaleboğazı, Oltu gece hücumu, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Bardız, Norşin, Şekerli, Kornos, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
27	Zabit Vekili	Kenan Efendi bin Galib	Dersaadet	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe, 2800 Kuzeh Dağı
28	Zabit Vekili	Mustafa Kemal Efendi bin Atf	Dersaadet	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği,
29	Zabit Vekili	Şefik Efendi bin Arif	Edirne	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe
30	Zabit Vekili	Muhyiddin bin Mehmed	Hadımköy	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe

Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi

31	Zabit Vekili	Seyid Mehmed bin Halil	Sivas	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe
32	Zabit Vekili	Ferdi Efendi bin Hüsnü	Trabzon	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe
33	Zabit Vekili	Zamire Efendi bin İsmail Hakkı	İzmir	Makineli Tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe

Tabloda mavi renk harbe iştirak edenleri göstermektedir. Bu kısımda subayların hangi muharebelere katıldığı ayrıntılı olarak verilirken akıbetleri hakkında bilgi verilmemiştir. Tabloda subayların iştirak etmiş olduğu muharebelerin çokluğu savaşın seyrini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Hemen her rütbeden subayın bulunduğu listede komutanların doğum yerleri de verilmektedir. Bu kısımda subayların imparatorluğun farklı coğrafyalarından geldiği görülmektedir.

Sarı Renk: Harbe İştirak Etmeyenler

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler	Akıbeti
1	Tabip Yüzbaşı	Şakir Efendi	Beşiktaş	Birinci Tabur	-	Harbe İştirak Etmemiş
2	Binbaşı	Mehmed Hulusi Efendi bin Hüseyin	Eğir	Birinci Tabur	-	Sarıkamış muharebelerinde Kolordu emriyle fırka ambar memurluğunda bilahare Divan-ı Harb azalığında istihdam edilmiştir.

Tabloda sarı renk çeşitli nedenlerle harbe iştirak etmeyen subayları göstermektedir. Bunlardan ilki alay hastanesinde görevli tabip Yüzbaşı Şakir Efendi, diğeri de ambar memuru iken Divan-ı Harb azalığında istihdam edilen Mehmed Hulusi Efendi bin Hüseyin'dir. Bu listede başka subayın isminin bulunmaması alayda bulunan tüm subayların bizzat harbe iştirak ettiğini göstermektedir.

Siyah-Beyaz Renk: Hastalıktan Vefat Edenler

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler	Akibeti
1	Yüzbaşı	Mehmet Fehim Efendi bin Mestan	Divin	İkinci tabur, Onbirinci bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy Gece Hücumu, Sarıkamış, Divin	Bardız Muharebesinde hastalıktan vefat etmiş

Tabloda siyah-beyaz renk hastalıktan vefat eden subayları göstermektedir. Yüzbaşı Mehmet Fehim Efendi bin Mestan'ın Burada Muharebesi'nde hastalıktan vefat ettiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Siyah Renk Şehid Olanlar

Sıra No	Rütbesi	İsmi	Memleketi	Görev Yeri	İştirak Ettiği Muharebeler	Akibeti
1	Alay Yaveri Mülazım-ı evvel	Mehmed Saip Efendi bin (...)	Dersaadet	Alay	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu	Sarıkamış muharebesinde şehid
2	İaşe Zabiti Mülazım-ı evvel	Cevad Efendi bin İlyas	Kumanova	Birinci Tabur	Kaleboğazı, Tuzla	Yeniköy gece hücumu muharebesinde şehid
3	Mülazım-ı evvel	Mehmed Rıdvan Efendi bin İsmail Hakkı	Erzurum	Birinci Tabur Birinci Bölük	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli	Orucuk muharebesinde şehid
4	Mülazım-ı sani	Sedad Efendi bin Tevfik	Dera	Birinci Tabur Dördüncü Bölük	Kaleboğazı, Tuzla	Yeniköy gece hücumu muharebesinde şehid
5	Mülazım-ı sani	Danyal Niyazi Efendi bin Mehmed	Adana	İkinci Tabur Sekizinci Bölük	Kaleboğazı,	Kaleboğazı muharebesinde şehid
6	Binbaşı	Mehmed Ziya Efendi bin Süleyman	Erzurum	Üçüncü Tabur	Kaleboğazı, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Bardız, Norşin, Şekerli	Kornos muharebesinde şehid
7	Yüzbaşı	Talat Efendi bin İsmail	Erzurum	Üçüncü Tabur Onuncu Bölük	Kaleboğazı, Tuzla	Yeniköy gece hücumu muharebesinde şehid

Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi

8	Mülazım-ı evvel	Mehmed Ali Efendi bin(...)	Dersaadet	Üçüncü Tabur Onuncu Bölük	Kaleboğazi, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış, Divin, Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe,	2800 Kuzeh dağı muharebesinde hastanede vefat
9	Mülazım-ı evvel	Halis Efendi bin Mehmed	Erzincan	Üçüncü Tabur On birinci Bölük	Kaleboğazi, Tuzla, Yeniköy gece hücumu, Sarıkamış	Divin muharebesinde şehid
10	Zabit Vekili	Ali Fuad Efendi bin Mehmed	Dersaadet	Makineli tüfenk Bölüğü	Orucuk, Arduş, Sivrigediği, 2500 rakımlı tepe	2800 Kuzeh dağı muharebesinde şehid

Tabloda siyah renk şehid olanları göstermektedir. Şehidlerin genel bilgilerinin yanı sıra nerede şehid olduğu da tabloda gösterilmektedir. Tabloya göre alaydan 10 subayın çeşitli muharebelerde şehid olduğu görülmektedir. Şehadet mertebesine ulaşan subayların beş tanesinin mülazım-ı evvel, ikisinin mülazım-ı sani, birinin yüzbaşı, diğerinin binbaşı, bir diğerinin ise zabıt vekili rütbesinde olduğu görülmektedir. Tabloda şehidlerin iştirak ettiği muharebeler de verilmiştir. Bu muharebelerin sayılarının çokluğu dikkat çekmektedir. En fazla subayın şehid olduğu muharebenin 3 şehid ile Yeniköy gece hücumu muharebesi olduğu görülmektedir. 2800 Kuzeh dağı muharebesinde 2, Sarıkamış, Kaleboğazi, Kornos, Divin, Orucuk ve Divin muharebelerinde ise birer subayın şehid olduğu görülmektedir. Bu durum savaşın her muharebede çok yüksek yoğunlukta devam ettiğine işaret etmektedir. Yine alayın hemen her kademesinden şehidlerimizin oluşu 89. Alayın savaşın en yoğun olarak yaşandığı bölgelerde kahramanca mücadele ettiğini göstermektedir.

Sonuç

1. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi önemli bir yer tutmaktadır. Bu cephede yapılan mücadele ve alınan sonuçlar savaşın genel seyrine etkiler yapmasının yanında savaşan taraflar açısından siyasi ve sosyal olarak önemli gelişmelere neden olmuştur. Bu cephede verilen mücadele sonucunda her iki tarafta önemli kayıplar vermiştir.

Kafkas cephesi içerisinde Bayburt Kop Dağı ve civarındaki mücadeleler ayrı bir yer tutmaktadır. Zira bu bölgede Rus kuvvetlerine karşı sayı ve teçhizat bakımından Rus askerlerinden oldukça yetersiz durumda bulunan 3. Orduya bağlı birlikler, bölge halkının oluşturduğu milis kuvvetlerin de yardımıyla kahramanca mücadele etmiş ve Ruslara karşı önemli başarılar kazanmışlardır. Bölgede savaş tüm şiddetini göstermiş göğüs göğüse çarpışmalar yaşanmıştır. Bu çetin mücadele sonrasında taraflar önemli kayıplar vermişlerdir. Bu kayıplar ordunun resmi belgelerine yansımış bölgede 3.Orduya bağlı olarak görev yapan 89. Alayın komuta kademesine ait bilgiler aşağıdaki şekilde tesbit edilmiştir.

Harbe iştirak eden 33 subay olup bunlardan 2'si binbaşı, 8'i yüzbaşı, 8'i mülazım-ı sani, 6'sı mülazım-ı evvel, 7'si zabıt vekili olup 1 imam 1 de Yaver bulunmaktadır. 89. Alay

muharebeler neticesinde komuta kademesinden 10 şehid vermiştir. En fazla subayın şehid olduğu muharebenin 3 şehid ile Yeniköy gece hücumu muharebesi olduğu görülmektedir. Yine 1 subayı muharebeler esnasında hastalıktan vefat etmiştir. Şehit veya yaralı olarak esir düşen subay sayısı 4, muharebelerde yaralanan subay sayısı ise 8 olarak tespit edilmiştir. 3 adet subay düşmana esir düşmüştür. 89. Alayın komuta kademesi iki subayı hariç tüm kadrosuyla muharebelere iştirak etmiştir. Bunlar Alay hastanesinde görevli Tabip Yüzbaşı ile Divan-ı harb Azalığı'na atanan Binbaşı rütbesindeki komutanlardır. Komuta kademesinin iştirak ettiği muharebelerin çokluğu savaşın şiddetini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir. Türk tarafı açısından bu cephede verilen mücadele acı kayıplar verilmesinin yanında mücadele gücünün ortaya konması bakımından Milli Mücadele için ilham kaynağı olması yönüyle dikkat çekmektedir.

Kaynakça

Arşiv Vesikaları

Genelkurmay ATASE Arşivi
Birinci Dünya Harbi Kataloğu,
Klasör 5490, Dosya H4 Fihrist 1.
Kls. 5490, Dos. H4, F. 1-1.
Kls. 5490, Dos. H4, F. 1-1-1a.
Kls. 5490, Dos. H4, F. 1a.

Tetkik Eserler ve Makaleler

Akbay, Cemal(1991), *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi*, Ankara: Genelkurmay Basımevi.
Arıkan, Mustafa(2015), "Ağabey ve Kardeşi -Hayat Çizgisi Savaştan Geçen İki Medreseli", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Yıl: 13, Bahar 2015, Sayı: 18, ss. 385-410, 100. Yıl, Çanakkale
Arslan, Nebahat(2019), "Birinci Dünya Harbi ve Kafkas Cephesi'nin Bayburt ve Çevresine Etkileri", İşgalden Kurtuluşunun 100.Yılında Bayburt, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yay.
Atnur İbrahim Ethem(2019), "Türklerin 1. Dünya Savaşı", İşgalden Kurtuluşunun 100. Yılında Bayburt, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yay.
Bolat Bozaslan, Neslihan(2016), "Birinci Dünya Savaşı'nda Yemen Cephesinde Lojistik Faaliyetler", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Konya.
Çakmak Fevzi(2010), *Büyük Harpte Şark Cephesi Harekâtı*, (Yayına Hazırlayan: Ahmet Tetik), İstanbul: İş Bankası Yay.
Eyyüpoğlu İsmail(2016), Bayburt Jandarma Tabur Kumandanlığı Ve Kop Dağı Savunması (Mart-Temmuz 1916), Atatürk Dergisi 5 / 2 (Aralık): 1-13.
Genelkurmay Başkanlığı(1985), Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, Ankara: Genelkurmay Basımevi
Genelkurmay Başkanlığı(1993), *Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi (BDHTH), Kafkas Cephesi 3 ncü Ordu Harekâtı, II.*, Ankara: Genelkurmay Basımevi
Görgülü, İsmet(2014), *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi*, , Ankara: TTK Yay.

Kop Savunmasına Ait Bazı Belgelerin Değerlendirilmesi

- Güler, Atilla(2019), *Türk Tarihinde İkinci Plevne Savunması ve Sovyet İhtilalinin Kafkas Cephesi Harekâtına Etkileri, İşgalden Kurtuluşunun 100.Yılında Bayburt*, Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yay.
- Kurat, Akdes Nimet(1987), *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, TTK Yayınları, Ankara.
- Karadaş Aziz(Mart 2015), "I. Dünya Savaşı Dönemi'nde Van'ın İşgali Ve Kurtuluşu (1915-1918)" *The Journal of Academic Social Science* Yıl: 3, Sayı: 10, s. 176-192, (Erişim Tarihi:20.09.2019)
- Öğün, Tuncay(1999), *Kafkas Cephesinin I. Dünya Savaşındaki Lojistik Desteği*, Ankara: ATAM Yay.
- Özlü Hüsnü(2015), "I. Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde 16'ncı Kolordunun Harekât Planı, Muş Ve Bitlis'in İşgalden Kurtuluşu", *100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Kafkas (Doğu) Cephesi Uluslararası Sempozyumu*, s. 387-417, Ankara: ATAM Yay.
- Sander, Oral(2015), *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Yalçın, Hatice(2008), *Harp Ceridesi (1.Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat.